

Dolderse Kroniek

Villa Chr. Pleines ca. 1910

2e jaargang nr. 1 - januari 1999
uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opricht 9 april 1997.

2e jaargang nr.1 januari 1999

Bestuur

Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BV Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris: Jan van Buren, Pleineslaan 60,
3734 EP Den Dolder.
tel. 030-2283440

Penningmeester: Harm Sok, Hezer Enghweg 63,
3734 GN Den Dolder
tel. 030-2287515

Redactie

Mieke van der Ploeg Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder
tel. 030-2288252

Nico W.J. Speelman, Eekhoornlaan 14,
3734 GX Den Dolder
tel. 030-2294124

Jan van Dijk, Van der Griendtlaan 22
3769 BM Soesterberg
tel. 0346-352229

Harm Sok (zie boven)

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.

De contributie bedraagt f 30.-- per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester;
of op postrekening 7739816 t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**;

ISSN: 1389-0026

Redactioneel.

De redactie wenst bij deze, alle lezers een voorspoedig en gelukkig 1999! De tijd vliegt, we zijn nu bij de 2e jaargang beland. Helaas houdt dat tevens een afscheid in: onze redacteur Nico Speelman verhuist momenteel met zijn echtgenote naar het verre Dokkum, en moet daarom zijn medewerking aan De Kroniek afronden. Hij heeft ons gelukkig al enige belangwekkende kopij voor komende nummers bezorgd, maar we zullen hem zeker missen. En niet alleen vanwege zijn schriftelijke bijdragen, hij is nl. ook gewoon aangenaam gezelschap. Maar toch: hartelijk dank, Nico, en het ga jullie goed in dat zeker ook fraaie hoge Noorden! In dit nummer vindt u van Nico's hand een artikel over de geschiedenis van de protestants-christelijke school in Den Dolder. En een artikel over een bijzondere gevelsteen die hij ontdekte aan de Tolhuislaan. Een wel heel bijzondere bijdrage is verzorgd door Jan van Dijk: hij bewerkte voor u het persoonlijk geschreven verslag van een langdurig in de W.A.-Stichting opgenomen patiënt; deze heer Den Hartog beschreef de geschiedenis van de Stichting in de jaren 1933 t/m 1946, zoals door hem beleefd. Naar ons idee voegt dit verslag van een "ervaringsdeskundige" duidelijk iets toe aan de officiële geschiedschrijving van de Stichting. Harm Sok trakteert u in dit nummer op een oud koopcontract over de aankoop van gronden hier in de omgeving. Inclusief alle foto's is dit nummer dan weer helemaal vol!

Een belangrijke gebeurtenis willen we u niet onthouden. Ons archief is namelijk verhuisd en wel van de twee kamertjes in het huisje Wilhelmina naar de ontvangstruimte in het voormalig mortuarium op het terrein van de Willem Arntsz Stichting.

We willen u tot slot melden dat we serieus op zoek zijn naar versterking van onze redactie.

Wie onder onze lezers wil en kan zich verdiepen in allerlei Dolderse onderwerpen en daarover schrijven? Of kent u iemand die daar geschikt voor zou zijn?

Meldt u zich s.v.p. bij Harm Sok of Mieke van der Ploeg!

De redactie.

VERSLAG VAN C. DEN HARTOG, BEWONER VAN DE WILLEM ARNTSZ HOEVE door Tom Bonis en Jan van Dijk

C. den Hartog werd in januari 1933 opgenomen op de Willem Arntsz Hoeve. Hij zou er blijven wonen tot zijn dood, op 17 oktober 1985 (hij was toen 76 jaar). In 1962 stelde hij zijn herinneringen aan de jaren 1933 tot 1946 op schrift. Dit verslag telt 30 grote folio's, dicht beschreven in een keurig schuinschrift. Blijkens het voorblad was hij in 1962 bewoner van Sanatorium-afdeling M.I van paviljoen "Van 't Hoff".

De laatste jaren van zijn leven woonde hij in de "Vijverhof", een afdeling die als springplank diende naar zelfstandig wonen. Tom Bonis was destijds hoofd van die afdeling, en bij zijn pensionering in oktober 1979 kreeg hij het verslag van Den Hartog als afscheidscadeau. Deze unieke bijdrage aan de geschiedschrijving van Den Dolder heeft Bonis inmiddels aan de Historische Vereniging geschonken. In dit artikel geven we u een samenvatting van een aantal opmerkelijke zaken uit het verslag van Den Hartog. Maar eerst enkele herinneringen van Tom Bonis aan Den Hartog.

Tom Bonis over de heer Den Hartog

Den Hartog stond niet als gemakkelijk te boek; de andere patiënten liepen liefst met een boog om hem heen, beducht voor zijn agressie. Als hij kwaad werd kon hij zo in een cowboyfilm optreden, want hij was sneller met het "trekken" van zijn urinaal dan dat de broeder kon reageren. Het is niet bekend hoeveel broeders hij op deze wijze heeft uitgeschakeld.

Toen de paden rond De Vijverhof met flagstones werden bestraat, meldde Den Hartog zijn ongenoegen hierover aan Bonis. Die bestrating was ongelijk en daardoor gevaarlijk, zo voerde Den Hartog aan. Zijn opmerkingen werden in de afdelingsrapportage vermeld. Nadien zakte de kwestie weg uit de aandacht, totdat Bonis van hogerhand te horen kreeg dat Den Hartog het College van Regenten had aangeschreven. Zijn betoog dat gebruikers van de paden vroeg of laat hun nek zouden breken door de bestrating met flagstones had zo'n indruk gemaakt dat het College de paden onmiddellijk in hun oorspronkelijke staat lieten terugbrengen.

Ook in een andere kwestie bleek Den Hartog vasthoudend te zijn. Hij verzocht om zijn kamer, als enige in De Vijverhof, te voorzien van een ventilator. Bonis rapporteerde dit verzoek, maar nam aan dat het verzoek niet zou worden gehonoreerd en dat de vraag wel zou overwaaien. Maar nee,

enkele weken later werd Bonis telefonisch bij Den Hartog ontboden. Die toonde hem een kapotgeslagen ruitje, en verklaarde dat dit nu zijn ventilatie was. Bonis heeft hem deze luxe enkele dagen gegund, maar de winter naderde. Op kosten van Den Hartog werd er een nieuw ruitje ingezet. Na afloop constateerden beiden eensgezind dat het ventilatieprobleem kon worden verholpen door gewoon een raampje open te doen.

Volgens Tom Bonis waren hij en Den Hartog goed aan elkaar gewaagd, en hij vindt dat we verder de heer Den Hartog via zijn verslag zelf het woord moeten geven.

Genoeg personeel

Toen Den Hartog in 1933 werd opgenomen op de W.A.Hoeve, kwam hij naar zijn zeggen in een omgeving waarin de paviljoenstuinen, de wegen en de plantsoenen er "keurig netjes en verzorgd uitzagen". Hij vermeldt dat er in die tijd een overvloed aan personeel was vanwege de economische crisis en de werkloosheid, vandaar. De keerzijde was dat er ook veel mensen tegen wil en dank in de verpleging kwamen werken, terwijl ze waren opgeleid voor onderwijzer, analist, econoom of kantoorclerk. Het personeel had toch werkdagen van 10 uur!

De Arbeidstherapie

Na 1937 kon in een vrijgekomen loods de zg. Arbeidstherapie starten. De loods stond toen bekend onder de naam Boschhut "Maria van Vulpen". Den Hartog vertelt dat 50 tot 60 verpleegden, onder leiding van verpleegkundigen, werkzaamheden verrichtten in een kartonnage-, boekbind-, timmer- en schildersafdeling; ook waren er drie weefgetouwen. Voor "onrustige" verpleegden was er een afgeschutte afdeling. "Dat reilde en zeilde in goede harmonie en met hulp van de huismeester en de afdelingsartsen". Een centrale leidinggevende was er voor dit werk aanvankelijk nog niet.

Voor de pakketdienst van de PTT werd touwpluis- en oprolwerk verricht; dat leverde geld op. Zowel de mensen die in de Boschhut werkten als ook degenen die in de zand-, tuin- of bosbouw tewerkgesteld waren, hadden werktijden van 8.45 tot 11.30 's morgens, en van 13.45 tot 16.30 uur 's middags. Dit werk werd gehonoreerd met maximaal fl 2,00 per maand. Den Hartog legt uit waarom men er toen, in 1937, toch nog van over hield: in die tijd kostte een pakje sigaretten 20 cent. Op het moment dat Den

Hartog zijn verslag schrijft (1962) is het maandsalaris voor de arbeidstherapie fl.10,00, en daaraan komt men volgens hem gezien de prijs van een pakje sigaretten à 110 cent dan tekort.

De Stichting bakt haar eigen brood

In 1933 had de W.A.Stichting als broodleverancier: "De Korenschoof" uit Utrecht. Ook de was deed men toen nog de deur uit. Dat dit veranderde blijkt uit de beschrijving van het tot stand komen van vele gebouwen en diensten waaronder de uitgebreide verwarmingsinrichting met stoomopwekking, en een transportsysteem per lorries op een rail. Alras bakte men zelf het benodigde brood.

De omgeving

Den Hartog beschrijft hoe attractief het was om het goed bereikbare "knusse" vliegveld Soesterberg te bezoeken, en te kijken naar de vliegtuigen die vroeger nog geen lawaai-overlast bezorgden. En hij vergelijkt dit met het "monsterachtige gebrul van bewapende straaljagers" die er dus in 1962 inmiddels wel waren. Hij vindt dat een vliegveld met straaljagers niet thuishoort in deze dichtbevolkte en van vele ziekenhuisinstellingen voorziene omgeving.

Maar hij brengt met respect in herinnering dat er militairen werden opgeroepen om een brand in een opslaggebouw te blussen; dat was tijdens de mobilisatie in september 1939. Omstanders suggereerden dat de brand aangestoken zou zijn door kwaadwillige patiënten, daardoor was hij geraakt! Nog dezelfde avond bleek dat kinderen van het personeel de brand hadden veroorzaakt door met vuur te spelen.

Den Hartog richt in zijn verslag verontwaardigd zijn pijlen op mensen die onachtzaam omgaan met de natuur, die het rookverbod in bos en hei negeren, en die met een bromfiets over de fiets- en wandelpaden rijden. "Zij storen zich er niet aan en doen maar".

Sport en cultuur

Op dit gebied is er veel tot stand gekomen. Dokter Engelhard wordt genoemd als stuwende kracht die er veel aan heeft bijgedragen. De eerste voetbalvereniging, opgericht onder de naam O.D.I.N. (Ons Doel Is Nuttig) hield de eer van de W.A.Stichting hoog, en in de basisopstelling speelden vier verpleegden! Het voetbalveld lag achter de boerderij, in het zo ge-

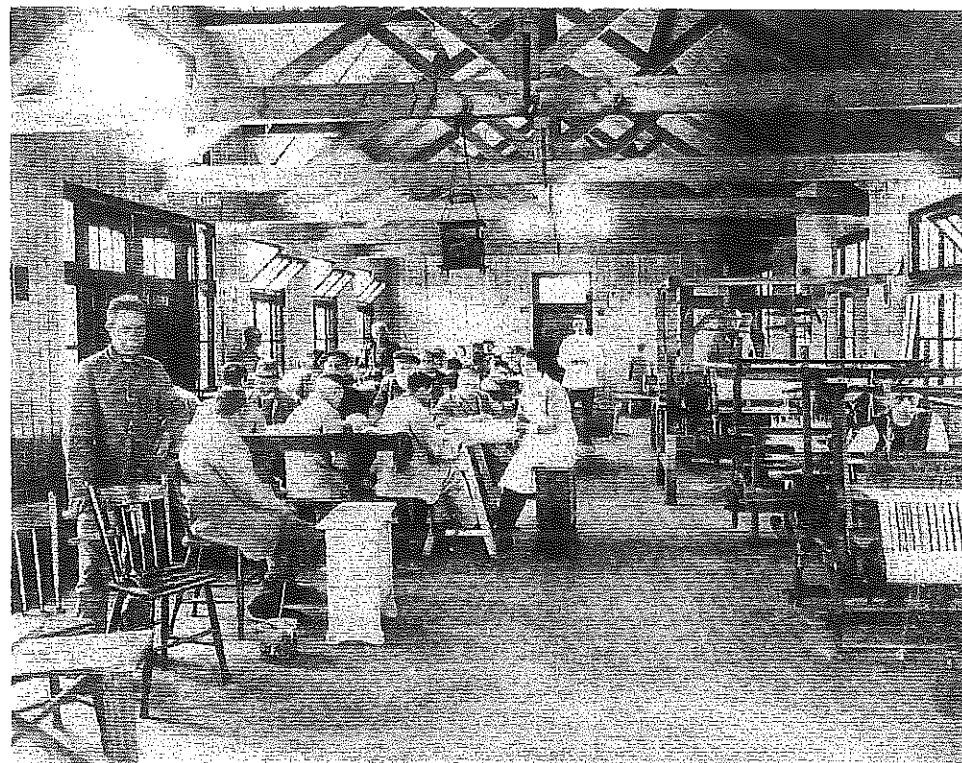

Tom Bonis

noemde varkensbos, en daar hadden ze nog nooit van DOSC gehoord. Het tennis was een elitesport, dus uitsluitend voor de verpleegden van klasse I en II (verschil moet er zijn).

De zangvereniging "Con Amore" oefende met overgave onder leiding van dokter Boswijk; "na de oorlog kregen broeder Dekker en mevrouw Stroing de mensen weer aan het zingen". De mondharmonica/accordeon vereniging "De Krekels" stond in aanvang onder leiding van broeder Bevelander; "maar onvergetelijk is de inbreng

De Weverij

van broeder Dekker".

"Onder Ons", de vermaarde personeels-toneelvereniging, (opgericht in 1927), verzorgde bijna 100 uitvoeringen voor de verpleegden, met inzet van de beste krachten van het verplegende personeel, ondanks hun zware en lange dagtaak. Voor een muzikale omlijsting bij bijzondere gelegenheden moest men een strikje van elders aantrekken, pas na de oorlog is de WADO-band o.l.v. de heer Hanselaar opgericht.

Hr. C. den Hartog (9 jan.1909 - 17 okt.1985)

Voor de geestelijke zorg was er een wekelijkse bijbellezing die werd geleid door de heer Morra. De hoogtijdagen zoals met de Kerst, werden gevierd in en sfeer van saamhorigheid. In de pauze werden er dan presentjes, met hulst en rode linten versierd, aan de bewoners uitgereikt. Veel vrijwillig werk ging vooraf aan de grote bijeenkomsten in de Geheerzaal.

Ook was er ieder jaar kermis op de weilanden achter de boerderij. Intens was de voorbereiding, evenals de verwachtingsvolle spanning die daar mee gepaard ging.

In 1939 is "Het Maandblad" opgericht.

De verzorging en het management

In 1936 kwam er in ieder paviljoen en op de ziekenzaal, een aansluiting voor een radiotoestel.

Over de maaltijden was Den Hartog redelijk tevreden, al vermeldt hij wel dat er wat vaak gekookte vis op het menu stond, en dat het aanbod na de oorlog pas gevarieerder werd.

De kleding was echt wat je noemt gestichtskleding, en bestond uit:

- onderkleding: een lang hemd met lange mouwen, een lange keper onderbroek, en een gebreide borstrok met lange mouwen
- bovenkleding: kashmir pantalon met "trekkers" (bretels?), een lang vest met knopen en een jasje met binnenzak, geen buitenzakken
- regenkleding: Manchester jekker zonder buitenzakken, met als hoofddeksel een pet

Na de oorlog is de kleding gemoderniseerd, echter "de haardracht bleef onder het regime van het gestichtsmilieu".

Den Hartog verdiepte zich met kennis van zaken in de diverse veranderingen die zich in de maatschappij voordeden. Gedetailleerd beschrijft hij het fenomeen van de prikklok, hoe het werkte, en welk profijt het management er van had. Contrasterend met die efficiëntie was, zo meldt hij, dat het scheren gebeurde door de kapper, met groot scheermes, kwast en zeep. Het baardknippen geschiedde met een handgreep-tondeuse.

Vòòr de oorlog kon men zich intern niet laten behandelen door een pedicure, na '45 werden enkele verpleegkundigen hiervoor opgeleid (de heer Van Gulik, de dames Meijer en Bonis).

Ieder een eigen inkomen

Over de sociale wetgeving van na 1945 had Den Hartog een duidelijke mening. De uitkeringen van de Rijksverzekeringsbank waren persoonlijk gericht aan de rechthebbende, die het geld zonder meer op het postkantoor kon opnemen. Volgens de schrijver werd dat geld in bepaalde gevallen zeer onverstandig besteed! Dit kwam de naam en de eer van de Stichting niet

ten goede. Door ingrijpen van de geneesheer-directeur werden de uitkeringsinkomsten nadien geïnd door de medische administratie.

Orde en tucht, discipline en netheid

Den Hartog wist precies hoe het verplegend personeel gekleed moest zijn, en wat de geboden en verboden waren. Meerdere pagina's besteedt hij aan de huishoudelijke regels en zo. Zelfs heeft hij voor het nageslacht vastgelegd in wat voor ledikant hij sliep, en hoe de gestichtsmatras zich weldra als een ongerieflijk gedrocht gedroeg, met een diepe kuil. Ook de nachtkleding beschrijft hij nauwkeurig. Wellicht kan hier ten behoeve van een historische kleding expositie uit geput worden.

De behandelingsmethoden

Hierbij gaat het er voornamelijk om hoe de persoonlijke beleving was voor de bewoner. Den Hartog geeft blijk van begrip voor de noodzaak van de behandelingen, maar toch waren er zaken die diep ingrepen op de privacy van de verpleegden. Briefpost werd bijv. eerst door een arts gelezen voordat de patiënt de geopende enveloppe kreeg; ook uitgaande post viel onder die censuur.

Vluchtpogingen hadden een vervelende nasleep. Na elke poging trad er een schrikreactie op bij het personeel, dat voor dit soort onoplettendheid gestraft werd. Dat werd dan weer verhaald op de verpleegden die vervolgens gevangen zaten in hermetisch afgesloten afdelingen.

"Totdat de woede van een venijnige hoofdverpleegster bekoeld was, dan werd de strafverordening ingetrokken, zo was 't in die tijd".

Misstanden

Het onderstaande handelt over ontsporingen van verplegend personeel, dit deel hebben wij letterlijk geciteerd:

"Het kwam nog wel eens voor dat jonge leerling verplegenden als ze de kans hadden, zich vergrepen aan patiënten, bijv. die er zwak voor waren, zij werden "gevoerd en op de kast gejaagd", met 't gevolg dat de patiënt kwaad werd en onbetamelijkheden uitkraamde met 't gevolg van agressiviteit en dan was dat 't sein om in te grijpen. Als panthers beluste leerling verplegenden besprongen de patiënt, sleurden hem naar de badkamer en ontkleedden zo'n slachtoffer en kreeg de patiënt, in het bijzijn van

de hoofd verplegende een flinke koudwater-shock en voor enkele dagen naar bed. Dat gebeurde vaak in de jaren '30-'40". (einde citaat)

Ook een hoofdverpleger, hoofd van de Actieve Arbeidstherapie, bediende zich van deze shockpraktijk als de patiënt onvoldoende presteerde. Hij zou ook hebben gekort op de prestatiebeloning bij normaal legitiem verzuim. Kwaad, en wellicht machteloos, noemt Den Hartog dit hoofd "een over het paard getilde alleenheerser waarvoor zelfs collega's bevreesd waren". Eerder in het verslag viel al te lezen dat er economische belangen lagen op de afdeling arbeidstherapie.

De separeerkamers werden soms allesbehalve als noodzakelijk of heilzaam ervaren.

De oorlog 1940 - 1945

Naarmate de oorlogsdreiging toenam werden er vele maatregelen genomen. Zo beschrijft Den Hartog het plaatsen van Rode Kruis tekens op de daken, het aanschaffen van een noodstroom-aggregaat, de verduisteringsmaatregelen, het hamsteren, het aanschaffen van kachels, grote kookpotten voor als de centrale stroomvoorziening mocht uitvallen enz. enz.

Kortom, dit onderdeel van zijn verslag zou een onderlegger voor een gedegen rampenplan kunnen zijn!

De door Den Hartog beschreven gebeurtenissen komen overeen met wat daarover in vele andere publicaties bekend is. Maar dan zoals Den Hartog het binnen de Stichting beleefde, het ondergaan van gevaar en honger, hoe funktioneerde het personeel t.o.v. de aan hun zorg toevertrouwde mensen, over de loyaliteit en het verraad, de deportaties en de Foute Directie.

De bezetter liet andere inrichtingen ontruimen, en die bewoners naar Den Dolder overplaatsen, zodat er paviljoens waren met 50% overbezetting. Aan het personeel werden enkele malen voedselpakketten uitgereikt; dit ging aan de ondervoede patiënten voorbij!

Verder zou de verslaglegging van Den Hartog onverkort gelezen moeten worden om kennis te nemen van de ontwrichting binnen de Stichting in die jaren. Tenslotte had hij ook twijfels toen er geoordeeld werd over de Goeden en de Fouten.

In een laatste terugblik geeft de heer Den Hartog blijk van een grote sociale betrokkenheid. Ongehoord vond hij het dat iemand "met werk" tijdens de crisisjaren kon neerkijken op iemand die werkloos was. En dat er een tijd was waarin mensen bij het worden van 65 jaar, zonder pensioen uit hun

baan werden gezet. Soms bestond hun beloning uit een gouden horloge met inscriptie, maar daarna waren ze toch afhankelijk van liefdadigheid.

"Dat was grandioos"

Op de laatste bladzijde wordt het ontbijt en het hoofdmaal van weleer beschreven. Dat zat zo: het ontbijt werd verstrekt op een stenen bord met drinken uit een tinnen beker; géén bestek! Ook geen thee- of koffiepotten op tafel, geen beleg- of broodschalen.

De hoofdmaaltijd werd aangereikt in een diep bord, alles moest worden genuttigd met een lepel, ongeacht of men het "apart" of als stampot at. De tweede opschepronde hield in dat de verpleging de borden met een dienblad ophaalde, je moest zelf onthouden op welke plaats je bord stond, dan werd het in de keuken gevuld en weer uitgereikt. Dus een minimum aan afwas, maar de schrijver beschouwde het op deze wijze "tafelen" wel als vernederend.

Zo schrijvend kon de heer den Hartog, zelf niet de gemakkelijkste, afrekenen met de leefomstandigheden uit het verleden. In tegenstelling daarmee noemde hij de wijze waarop de maaltijden sedert de jaren '50 werden opgediend: "grandioos!".

Onderwijs in Den Dolder.

Inleiding

Het is in onze dorpsgemeenschap zoals gebruikelijk: er zijn 3 basisscholen, namelijk Rooms-Katholiek, Protestants en Openbaar. Ieder van die 3 scholen heeft zijn eigen geschiedenis en het is de bedoeling in de Dolderse Kroniek die geschiedenissen neer te zetten. Heel in het kort vast een overzicht:

De "School met den Bijbel" ging van start in 1906 in een gebouw dat er nu niet meer is, maar dat stond aan de Dolderseweg, naast nummer 169, de vroegere woning van het schoolhoofd. Vanaf 1962 is de school gevestigd aan de Dokter J.C. Boswijklaan, onder de naam Hazenboschschool. In 1995 is een fusie tot stand gekomen met de school De Wegwijzer in Zeist.

Een Openbare Lagere School werd opgericht in 1922, gehuisvest in een nog altijd bestaand gebouw aan de Herttenlaan 38a. (Daar bevond zich tot voorkort

de opleiding van de Oefentherapie Cesar. Deze is inmiddels verhuisd naar Utrecht). Vanaf 20 november 1959 is de school gevestigd aan de Hermelijnsaan, in 1993 is een samenwerkingsverband tot stand gekomen met de Montessorischool in Zeist.

De R.K. Lagere School kwam tot stand in 1962, in een gebouw dat vrijwel precies staat op de plaats van de vroegere School met de Bijbel. Deze school is in 1995 gefuseerd met de Kees Burgerschool in Zeist en heet vanaf dat moment "De Kameleon".

De geschiedenis van de Hazenboschschool

In het archief van de Historische Vereniging bevindt zich een gedenkschrift, uitgegeven bij het 50-jarig bestaan van deze school. Maar toen natuurlijk nog niet onder die naam. De Hazenboschschool werd immers pas zo genoemd bij de eerstesteenlegging, in april 1962 (zie de Dolderse Kroniek, 1e jaargang nr. 3). Het gedenkschrift heeft als titel: Een halve eeuw "Eene school met den Bijbel te Dolderscheweg" en de ondertitel luidt: Ontstaan, wederwaardigheden en groei van het Christelijk onderwijs te Den Dolder. De schrijver is L. J. Staal en het is een bundeling van artikelen van zijn hand, en eerder verschenen in de Zeister Nieuwsbode.

Het is duidelijk dat, als je de geschiedenis wilt kennen van deze school, je dan niet om deze bundel heen kunt. Het is niet de bedoeling alle teksten in onze Kroniek over te nemen, dat zou te ver voeren. In het nu volgende is echter in hoofdlijnen de tekst wel gevolgd.

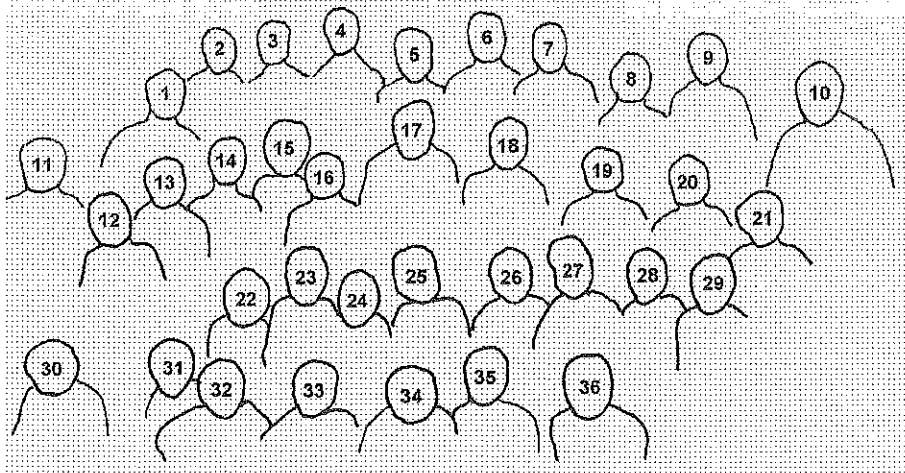
Een jubileumjaar was het bij deze uitgave, maar wanneer was dat ?

Een jaartal is niet vermeld, maar op grond van het eerste artikel mogen we aannemen, dat het om 1956 gaat. Want daaruit blijkt dat op 2 april 1906 de oprichtingsvergadering heeft plaats gevonden. En het is gerechtvaardigd om te zeggen dat zo'n vergadering als de geboortedatum geldt.

Maar ook aan deze oprichtingsvergadering is een en ander vooraf gegaan en "natuurlijk" komen we dan de naam van de heer Pleines weer tegen. Verteld wordt de anecdote (zou het precies zo gegaan zijn ?) dat hij in 1902, na het afbranden van zijn fabriek in Amersfoort, met enkele van zijn mensen stond bij de "stopplaats Dolderscheweg" en vertelde dat hij hier zijn fabriek weer ging opbouwen. Op zijn vraag of zij dan ook daar wilden gaan wonen, antwoordden zij met allerlei bezwaren: zand en heide, geen huizen, geen kerk, geen school.

School met den Bijbel
Schooljaar april 1928 - april 1929

1. Hr.J. van de Heuvel	13. Marietje Reeskamp	25. Dirkje Blankenstein
2. Henk Borra	14. W. Lodestein	26. Coba Borra
3. ? Correlje	15. L. Loomans	27. Annie van de Kamp
4. H. van Leeuwen	16. ?	28. Willie Pater
5. Jacob Borra	17. Juf. Sepers	29. Janna van Kooy
6. Bertus Biezenbos	18. T. Korsius	30. Jan Velthuizen
7. ? Blankenstein	19. Ma de Waal	31. Hans Velthuizen
8. Aartje van Kooy	20. Pieta Donkelaar	32. Henk Korsius
9. Lolkje van Kooy	21. Marie Korsius	33. Gerard Leemans
10. Hr. Lasterie	22. Marie v. Leeuwen	34. Flip van Driest
11. Jo Velthuizen	23. G. Loomans	35. Piet van Luyn
12. Betsie Leemans	24. Bertha Blankenstein	36. Joop Hardeman

En op al die bezwaren reageerde de heer Pleines met: "daar zal ik voor zorgen". Dus ook voor een school! Vandaar dat in dat gedenkschrift wordt gezegd dat in figuurlijke zin de eerste steen voor de school werd gelegd in het voorjaar van 1902, daar aan de spoorbaan.

Goed, er kwamen huizen voor de werkers in de zeepfabriek, maar daarmee was er nog niet een school. Daar zorgde Pleines op een andere manier voor. Hij liet de schoolkinderen per trein naar Soestdijk gaan, naar de Christelijke school aan

de Lazarusberg. Meester Wissels had dus ineens een groep kinderen er bij, kinderen van de Dolderscheweg, zoals het werd aangeduid. En de heer Pleines zorgde echt: hij betaalde het schoolgeld en de treinabonnementen. Maar daar bleven zijn activiteiten niet bij.

Hij regelde ook dat er 17 mensen (het zullen vast wel alleen mannen zijn geweest!) kwamen voor de al genoemde vergadering, waar formeel de vereniging werd opgericht en een bestuur gekozen. In een historisch overzicht is het terecht ook namen te noemen en daarom nu de volgende opsomming.

Voorzitter was de heer Chr. Pleines, vice-voorzitter G. van Drie, tuinknecht van Prins Hendrikoord, secretaris W.B. Schouten, rentmeester van de familie Bois-sevain, penningmeester G. Prang, fabriekschef van de zeepfabriek en 2e secretaris W. van der Mey, nachtwaker aan de zeepfabriek. Zou de verhouding van beide laatstgenoemden met de voorzitter in dat bestuur net zo geweest zijn als met hun "baas", de eigenaar van de zeepfabriek?

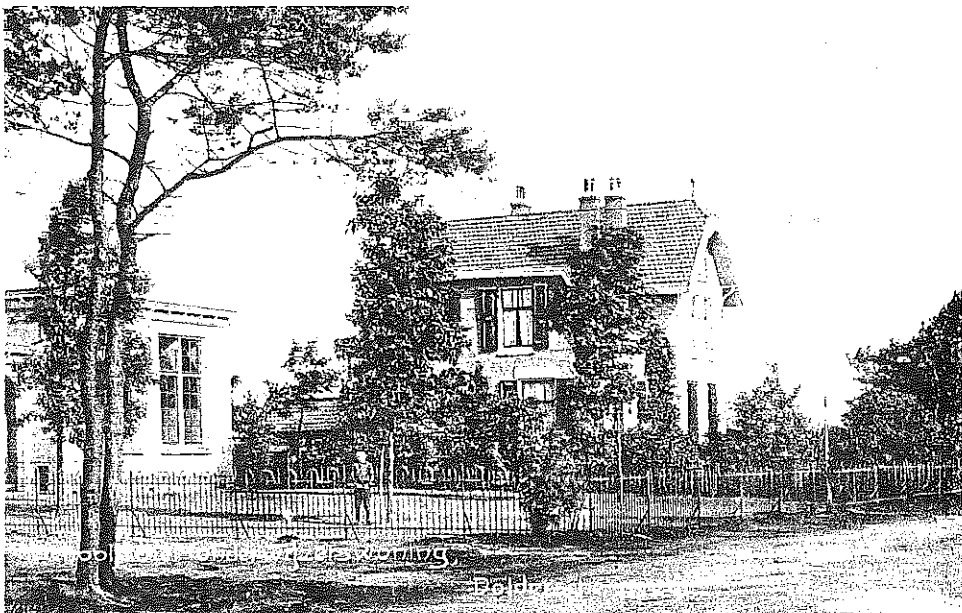
In het voorjaar van 1906 legden de zonen van Pleines de eerste steen voor de school en de woning van de hoofdonderwijzer (daarbij werd onder meer gesproken door de heer Vriend, hoofd van een Christelijke school in Zeist), en reeds op 27 augustus 1906 werd de school officieel geopend. Dat is dus bijna 5 maanden na de oprichtingsvergadering, voorwaar een heel korte tijd! Maar vermoedelijk waren er toen heel wat minder ambtelijke en andere barrières te nemen en de invloed van de heer Pleines (en zijn geld) zal ook wel een grote rol hebben gespeeld. Aannemer van school en woning was Rollman & De Graaf uit IJsselstein. En we weten ook uit de annalen dat bij de officiële opening de kinderen chocolade en krentenbroodjes kregen. Zouden ze eerst de, ongetwijfeld lange, feestrede van Ds. Donner uit Amersfoort hebben moeten aanhoren?

Het leerlingental was bij de opening niet eens zó klein, gerekend naar de toenmalige omvang van het dorp, namelijk 46 leerlingen. Vermoedelijk waren in dit aantal reeds begrepen kinderen uit het zogeheten Jodendom, een buurtje bij het station Biltoven, toen nog station De Bilt. Voor deze kinderen was daar geen school, of het moest die zijn in De Bilt, een half uur lopen! Maar ook hier bood Pleines uitkomst: nu betaalde hij voor deze ouders de reiskosten voor hun kinderen, de reiskosten voor de "Intercity" van station De Bilt naar de stopplaats Dolderscheweg. Een belangrijke reden zal ook wel geweest zijn dat daarmee voldaan werd aan het voor de opening van de school vereiste aantal leerlingen.

Het eerste schoolhoofd was de heer Schuitmaker en verder kennen we de namen van de heer G. de Kat en later de heer D. Kuit en juffrouw Van Amstel.

Laatstgenoemde moest vooral verbeteringen aanbrengen in de handwerklessen, want daar was het bestuur niet tevreden over.

Er werd daarom ingesteld een "Naai- en Breischool", waarvoor het lesgeld 10 cent per week bedroeg. De kinderen van klas 5 en 6 kregen daarvoor op dinsdag en donderdag (na de schooltijd!) handwerkonderwijs.

School met onderwijzerswoning

Een nieuwe periode brak aan toen de heer Schuitmaker vertrok en er een nieuw hoofd moest komen, zoals ook een nieuwe onderwijzer, want de heer Kuit werd elders schoolhoofd. Er waren maar liefst 68 sollicitanten voor de functie van schoolhoofd en 17 voor die van onderwijzer. Hoofd werd de heer A. Lasterie, een functie die hij liefst 21 jaar zou bekleden. Op 1 februari 1911 kwam hij in dienst, samen met de nieuwe onderwijzer, de heer G.J. de Heus in Zeist.

Het is niet ten onrechte met respect over de periode Lasterie te spreken. Hij heeft zeer veel voor de school gedaan, was kundig en veelzijdig en bewerkstelligde goede onderwijsresultaten. Hier past een citaat uit het eerste nummer van deze Kroniek, uit het verhaal van de heer Van Leeuwen:

"De heer Lasterie was zijn tijd ver vooruit. Hij had een vergrotings -apparaat in de klas en gaf uitleg over radio en telefoon. Hij kon ook uit het hoofd het menselijk skelet met krijt op het bord tekenen en er alle namen bij noemen".

Dat Pleines de school een zeer goed hart bleef toedragen mag bijvoorbeeld blijken uit het feit dat hij ter gelegenheid van een Koninginnedag het geld dat de gemeente Zeist voor de viering beschikbaar stelde, namelijk 8,5 cent per kind, verhoogde tot 25 cent. Het is dan ook te begrijpen dat in 1918 zijn vertrek uit Den Dolder (zoals de buurtschap sinds 1 mei 1912 heette, krachtens een besluit van de gemeente Zeist) met schrik in de kringen van de school (en misschien niet alleen daar !) werd vernomen.

De fabriek werd verkocht aan Unilever en zelf verhuisde hij naar Baarn. Gelukkig bleef hij nog voorzitter van het schoolbestuur en had hij geregeld dat de nieuwe fabrieksdirectie alle verplichtingen ten opzichte van de schoolvereniging zou blijven nakomen. Dit tot de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs wettelijk zou zijn geregeld. Die wetgeving was toen in voorbereiding.

Maar in 1920 is het dan toch zover: de heer Pleines legt nu ook het voorzitterschap neer, want hij is voornemens om naar Zwitserland te verhuizen. Natuurlijk wordt hij ere-voorzitter !

Een opvolger wordt gezocht, en gevonden, onder vooraanstaande ingezetenen van het dorp, namelijk dokter Van der Spek, die als arts is verbonden aan de W.A.-Hoeve.

De lovende woorden over de heer Lasterie zijn ook nog op een andere manier terecht. In 1922 namelijk komt in Den Dolder een openbare lagere school tot stand, die begint met 30 leerlingen, voor een deel afkomstig van de Christelijke school (het aantal daalt daar tot 79). Maar de heer Lasterie toont zich zeer ruimhartig en stelt "dat zij nu eenmaal dezelfde rechten hebben als wij". Géén bitter woord, al betreurt hij de teruggang van zijn eigen school natuurlijk wel. Inmiddels bleef hij werken aan hoge onderwijskwaliteit en dat werd beloond: in juli 1929 waren er weer bijna 100 leerlingen. Dat dat werd gewaardeerd bleek bij de viering van zijn 40-jarig ambtsjubileum, de hele buurtschap en gasten van heinde en verre kwamen feliciteren. Daaronder ook een delegatie uit Marken, de plaats waar hij vóór Den Dolder gewerkt had. Per 1 januari 1932 ging hij dan met pensioen, na 21 jaar Den Dolder. Uit de verslagen blijkt

opnieuw grote waardering, er is weer veel belangstelling, er zijn veel sprekers en mooie cadeau's. Helaas overleed hij al spoedig daarna, 30 december 1935. Hij is begraven in Zeist.

Kort voor zijn afscheid van de school werd in augustus 1931 het zilveren schooljubileum gevierd. Op grootse wijze, met gebruikmaking van een tentoonstellingstent, ter beschikking gesteld door de Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde. Nog altijd bekende Dolderse namen vinden wij in de voorbereidingscommissie, bestaande uit de dames Bakhuizen, Van Brummelen, Os nabrugge en Pater. Uiteraard was er ook een reunie voor oud-leerlingen.

Als de heer Lasterie vertrekt zijn er weer veel sollicitanten, maar liefst 51. Benoemd wordt de heer A.G. Wiersma (hij komt uit Nijmegen) en ook hij zal weer zeer lang aan de school verbonden blijven. En dat niet alleen, hij zet zich ook op andere wijze in voor de dorpsgemeenschap. Zo is hij organist in de Hervormde kerk, leider van de zondagsschool, dirigent van het zangkoor De Lofstem en het gelijknamige kinderkoor.

In 1931 was er een nieuwe voorzitter gekomen, ds. Tuinstra, de eerste in een rijtje van predikant-voorzitters. In 1934 wordt hij opgevolgd door ds. Ploos van Amstel en deze geeft in 1936 de hamer weer over aan ds. Schouten. Hoewel er geen officiële band is met de plaatselijke kerken, is het begrijpelijk dat een School met de Bijbel wel een nauwe relatie heeft met die kerken. Vandaar waarschijnlijk deze voorzitters !

De school kreeg ook te maken met de oorlogssituatie. Naast het feit dat ook deze school (al in september 1940) te horen kreeg dat anti-duitsse boeken uit de bibliotheek moesten worden verwijderd en dat om brandstof en electriciteit te sparen de herfstvacantie moest worden verlengd, moest er later ruimte worden gemaakt voor de openbare school. Deze school lag immers aan de Hertenaan, dus te gevaarlijk, dichtbij het vliegveld.

Ook waren er families geëvacueerd, waardoor het leerlingental daalde. Zo zelfs dat even dreigde dat een leerkracht zou moeten worden ontslagen. Dit ging gelukkig echter niet door.

Dezelfde tent als gebruikt bij het zilveren jubileum was ook weer beschikbaar toen in 1946 het 40-jarig bestaan werd gevierd. Ook nu weer gebeurde dat op grootse wijze. In de stijl van die jaren werd ook gevierd (op 1 juli 1952), net als bij de heer Lasterie, het 40-jarig ambtsjubileum van de heer Wiersma.

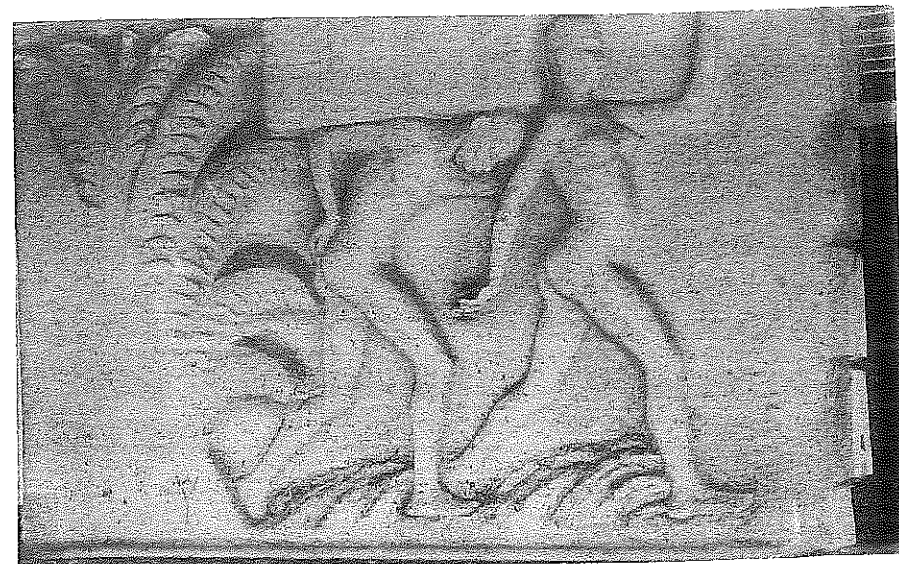
Toespraken, een drukke receptie, en cadeau's als een "gemakkelijke" stoel, een lamp, een tuinparasol, boeken, sigaren en een flink krentenbrood.

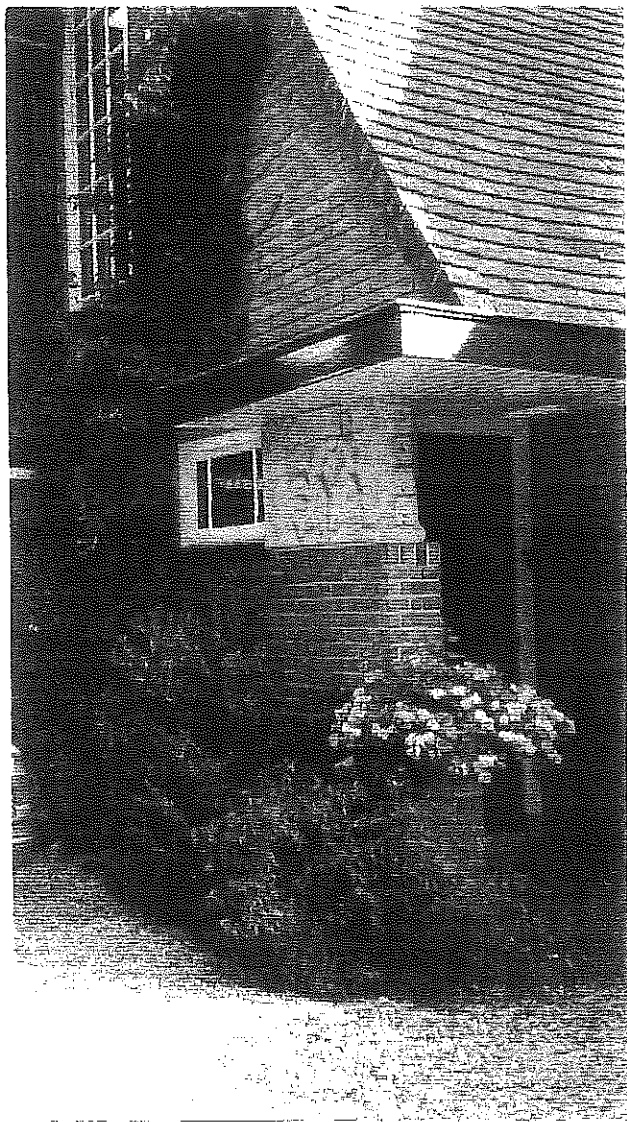
In 1947 boog het bestuur zich over het voortdurende ruimtegebrek. Overwogen werd nieuw te bouwen, maar dat kwam er toen toch nog niet van. Wel kwam er toestemming van het gemeentebestuur om een leslokaal bij te bouwen. In februari 1948 werd dat in gebruik genomen. Maar het gebouw voldeed toch eigenlijk niet meer. Wel kwam er in 1953 nog een nieuw dak en werden tuin en buitenkant opgeknapt, maar bij het naderen van het gouden schooljubileum was duidelijk dat nieuwbouw onontkoombaar was.

Nico W.J. Spielman

Een bijzondere gevelsteen.

Gevelstenen zijn in de regel te vinden op huizen in steden of stadjes die ouder zijn dan Den Dolder. Ze vertellen iets over het beroep van de bouwer van het huis, of brengen een Bijbeltekst of gezegde in beeld. Soms ook is het een illustratie bij de naam van het huis.

In Den Dolder zijn zulke gevelstenen, voor zover de redactie weet, niet te vinden. Maar bij toeval ontdekten we er een en het is de moeite waard om er iets over te vertellen.

Het gaat om een steen in een pand aan de Tolhuislaan, echter niet zichtbaar vanaf de openbare weg. De huidige bewoners waren gastvrij en zo vriendelijk om iets over de geschiedenis van het huis en de steen te vertellen. Met hun toestemming kunnen we ook enkele foto's laten zien.

Het huis werd gebouwd in 1929 aan wat toen nog een onverharde weg was, op grond die de eigenaar verwierf voor 10 cent per m². Iets verderop stond nog een ander huis, verder was

het langs het pad nog "woest en ledig".

De opdrachtgever voor het huis, de heer Henneveld, had plantages gehad in Belgisch Congo, in Boma. Het huis was bedoeld voor een echtpaar zonder

kinderen en hij en zijn vrouw zouden er gaan rentenieren. Helaas overleed hij voor de bouw gereed was en mevrouw heeft er slechts kort gewoond. Om financiële redenen moest zij er weg (het waren de crisisjaren !), maar het was er voor haar alleen ook niet prettig. Het was er eenzaam en er was bijvoorbeeld ook nog geen straatverlichting. Het huis overigens ziet er nog steeds zeer aantrekkelijk uit en heeft als bijzonderheid dat het dak is gevormd naar het model van een strodak en is belegd met bijzondere dakpannen uit Frankrijk.

Nu echter naar de gevelsteen. Hij is ook bijzonder omdat hij a.h.w. driedimensionaal is en bij de voordeur een deel van de kap ondersteunt. Aan de ene lange zijde zie je twee mensen die samen een zwaar pak sjouwen, weglappend van een tropische boom (een tabaksplant voorstellend ?). Aan de andere zijde lopen twee mensen met vruchten, waarvan goed zichtbaar een hele vracht aan bananen. Aan de smalle zijde staat de naam Boma. De steen is zandkleurig. Het is duidelijk een steen die illustreert wat de opdrachtgever na aan het hart lag: zijn werk in Afrika.

Boma, de naam is nog terug te vinden.

Aan het begin van de 19e eeuw was het een handelspost voor slaven en in 1886 de hoofdstad van de toen zogeheten "Onafhankelijke Kongostaat". Later, tot 1926, was het de hoofdstad van Belgisch Kongo.

En dan de beeldhouwer, weten we daar iets van ? De huidige bewoners weten te vertellen dat dat Van Yzeren geweest moet zijn, zijn monogram is te vinden bij die tropische plant. Van deze Van Yzeren zouden ook nog beelden te vinden zijn aan de Berlagebrug in Amsterdam. Een speurtocht naar deze kunstenaar liep echter op niets uit. Nergens is iets te vinden over een beeldhouwer Van Yzeren en de Berlagebrug heeft geen beelden van zijn hand.

De redactie hoort graag of er een lezer is die ons verder kan helpen. Was het iemand uit deze regio ? Is er niet meer werk bewaard dat door hem gesigineerd is ?

Hoe dan ook, de gevelsteen is heel fraai en het is mooi dat hij na 70 jaar nog in zo'n goede staat is.

Nico W.J. Speelman

Het grondgebied van Den Dolder.

In een vorige Dolderse Kroniek werd reeds gemeld dat het grondgebied van Den Dolder enige eeuwen geleden deel uitmaakte van het Vrouwenklooster van Oostbroek in de Bilt. Delen van de grond werden veelal tijdelijk verpacht b.v. voor de turfbereiding. Na afgraving van de turf kwam de grond weer terug bij het Vrouwenklooster. In de 18e eeuw werden grote delen van deze gronden verkocht of eigenlijk "in een eeuwige Erfpacht" gegeven. Hieronder is een koopakte te zien van een deel van de grond dat verkocht werd aan Mr. Coert Simon Sander, Heer van Drakenstein. Het betreft een stuk grond onder de "Gerechte van Zeist aan de Vuursche". Een stuk grond dat toen maar ook nu nog deel uitmaakt van Den Dolder.

Vrouwenklooster geregistreerd 7 februarij 1780

De Edele Mog: Heeren Doelen en Ridderschap representerende den Tweeden Staat van de Lande van Utrecht, doen cond dat gezien hebbende de coopcedulle van den na te melden Erfpacht goederen den 19 Novemb. 1779 voor den Nicolaas Wilhelmus Briddingh en getuigen in Utrecht gepasseerd, waarbij Isabelle Lucretia Barchman Wuytiers, Douariëre van den Heer Collonel Pieter Antony Godin, voor de Somme van een duyzend guldens aan Mr. Coert Simon Sander heeft afgestaan 't recht, dat zij hadden tot de na te meldene Erfpacht goederen, dewelke aan ons geexhibeerd is met en benevens de reg. van Mr. Coert Simon Sander Heere van Drakestein ende Vuursche, verzoevende daarbij dat aan Hem verleent mogte worden nieuwe Brieven en denzelven ingevolge den apointement van den 3 januaij 1780 de Quinquagesima voldaan hebbende, Wij bij dezen aan voorn. Mr. Coert Simon Sander Heere van Drakestein ende Vuursche in een eeuwige Erfpacht gegund en gegeven hebben, de gronden en landen die ten deele zijn uitgegraven en nog uitgegraven worden groot omtrent agt en neegentig morgen behoorende aan onze convente van Vrouwen Clooster gelegen onder den Gerechte van Zeijst an de

*Vuursche alwaar ten Oosten de weg van Kiliaan van Rentze-
laar, ten Westen de Nonnengroep of de Erfgenamen van den
Heer van de Haar, en ten Zuiden de Maartendijkse weg of de
Heeren Edelen en ten Noorden de Heer van Drakestein
naastgeland en gelegen zijn ende dit op een canon van agt
stuyvers voor elken morgen maken.*

*De tezamen negen en dartig gulden vier stuyvers, den gulden
tot twintig stuyvers gerekend te betalen jaarlijks aan handen
van de Rentmeester van voorsz. convente in der tijd vrijgeld
van alles niets uitgezonderd, zonder enige afkortingen of
verminderinge des Erfpachts voortz. waarvan het eerste jaar
verschijnen zal den 19 junij 1780 mitsgaarders nog den
Hofstede van oudsher genaamt Warnars Hofstede met zee-
ven morgen veens daaromme gelegen aan der Nonnenland
van het Vrouwen Clooster tot Drakestein op een jaarlijkse
canon van twee capoenen en een pond penningen ofte tien
stuyver in geld, te betalen yder jaar op Martiniavond aan
handen van van den Rentmeester voorsz. in der tijd, mede
vrijgeld van alles niet uitgezonderd, met voorwaarden dat
bij afflijvigheid off verandersating des voorsz. Erfpacht
goederen, gronden en landen den Successeur gehouden sal
zijn deze erfpachten binnen het eerste jaar daarna te ver-
zoeken en daarvan te nemen en te geeven nieuwe brieven
sprekende als deze, mitsgaarders daarvoor te betalen de
gewone leges alles voorbehoudens en onverminderd altijd
voor onze convente de verscheene eene en onbetaalde jaar-
lijkse canons en een ijgelyk zijn recht en Gerechtigheid ook
tot den Thienden des voorsz. landen en voorts na Erfpacht
recht, zonder arg of list.*

*In kennisse der Waarheid dese met ons uithangend zegel
bekragtigd int jaar Onzes Heeren Een Duyzend Seven Hon-
derd Tagtig op den Twintigsten dag van de maand januarij.*

't was geparaheert H. G. van Nassau

De prijs die betaald moest worden was 8 stuivers voor elke morgen.

Een morgen is een oude landmaat, en is eigenlijk een hoeveelheid land dat in één morgen geploegd kan worden. Een Biltse morgen is 9200 m². Een Geldere morgen 3180 m². We kunnen aannemen dat hier een Biltse morgen wordt bedoeld. De totale oppervlakte van de grond volgens bovenstaande koopakte bedraagt 98 morgen is dus gelijk aan 901600 m² dus ruim 90 hectare.

De prijs van een stuk grond (een morgen) van bijna 100 meter lang en bijna 100 meter breed was toen slechts 40 cent. Nu, in 1999, kost een stuk ruw bosgrond per m² tussen 50 en de 100 gulden. Dus per morgen f 460.000,-- - f 920.000,--

Een volgende keer komen de wegen in het oude Den Dolder aan de orde.

Harm Sok

Verklaring van woorden volgens mnederl woordenboek van Verwijs en Verdam:

afflijvigheid - overlijden

appointement - voorlopig rechtelijke beschikking

coopcedulle - een schriftelijke verklaring over een koop.(koopakte)

exhiberen - overleggen

geincreerd - beschreven

Martiniavond - de avond voor de elfde van de elfde, dus de avond van 10 november

mitsgaarders - benevens, alsmede

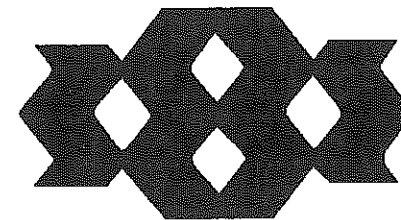
quinquagesima - zevende zondag voor Pasen (vasten avond Zondag)

thienden - heffingen

verandersating - het brengen van een goed in andere handen door verkoop

Bronnen: Rijksarchief Utrecht 433-131

- 24 -

KOOY makelaars bv

De professionele adviseurs voor:

- * onroerende goederen
- * hypotheken
- * assurantiën
- * beleggingen
- * taxaties
- * bedrijfshuisvesting

Tel.: 030 - 2291379

Fax: 030 - 2293484

Mobiel: 06 - 52169955